बालमोदिनी

व्याघ्रायत

◆ आप्तकामः

एकस्मिन् ग्रामे देवदत्तः नाम कश्चन काष्ठविक्रेता आसीत् । भक्तिमान् सः प्रतिदिनं देवालयं गच्छति । तदनन्तरमेव काननं गत्वा काष्ठानि सङ्गृह्य तानि विक्रीय तस्मात् जीवनयापनं करोति स्म । एकदा वने अटनसमये तेन कश्चन शृगालः दृष्टः । सः च वृद्धः । भोजनाय मृगान् मारयितुम् अपि अक्षमः । तस्य दर्शनात् देवदत्ते कारुण्यम् उत्पन्नम् । तस्मिन्नेव समये कश्चन व्याघ्रः तत्र आगतः । तं व्याघ्रं दृष्ट्वा भीतः देवदत्तः समीपस्थं कञ्चित् वृक्षम् आरूढवान् ।

सः व्याघ्रः मृगमेकं मारयित्वा खादित्वा पूर्णोदरः भूत्वा अवशेषं तत्रैव परित्यज्य गतः । तदनन्तरं शृगालः तच्छेषं यथेष्टं खादितवान्, तृप्तः अभवत् च ।

इदं सर्वं विलोकितवान् देवदत्तः अचिन्तयत् – 'वृद्धाय तस्मै शृगालाय अपि परमेश्वरः काले आहारं ददाति । किं महाभक्ताय मह्यं न दद्यात् ? अहं प्रतिदिनं देवमन्दिरं गच्छामि । कुतो वा मया आतपे वृष्टिकाले च प्रयासः करणीयः ? काष्ठानि किमर्थं सङ्ग्रहणीयानि ? एतां वृत्तिं त्यजामि । भगवान् एव मह्यम् अपि आहारं व्यवस्थापयिष्यति' इति ।

ततः परं सः कदाचिदपि अरण्यं न गतः । 'भगवान् मम निमित्तम् अन्नपानादिव्यवस्थाम् अवश्यं करिष्यति' इति चिन्तयन् सः परशुम् अपि त्यक्तवान् । द्वित्राणि दिनानि अतीतानि । तथापि खादितुं किमपि न प्राप्तम् । बुभुक्षापिपासाभ्यां बहुधा पीडितः सः क्रुद्धः सन् मन्दिरं गत्वा देवं दृष्ट्वा उक्तवान् – ''हे प्रभो ! कुतः माम् एवं परीक्षते भवान् ? शृगालाय आहारं दत्तवतः भवतः कारुण्यं दृष्ट्वा मया विश्वासः कृतः यत् भवान् सर्वेभ्यः अपि आहारं व्यवस्थापयिष्यति इति । किन्तु भवान् मां दुःखगर्ते पातितवान् । दिनत्रयतः मया आहारः न प्राप्तः । किम् एतत् उचितम् ?'' इति ।

तदा तत्र प्रत्यक्षीभूतः भगवान् उक्तवान् – ''रे मूढ ! भवान् शृगालायते । तत् न उचितम् । व्याघ्रः स्मर्यताम् । व्याघ्रः किम् आहाराय प्रयत्नं न अकरोत् ? व्याघ्रवत् एव प्रयत्नेन आहारः प्राप्यताम् । तदेव उचितम्'' इति । ततः आरभ्य देवदत्तः उद्योगपरः अभवत् ।

('रामकृष्णविजय'तः)